

DOKUMENTTI

ANTTI ESKOLA

LAUSUNTO JYRKI PIETILÄN LISENSIAATTITYÖSTÄ
"SUOMALAISEN SUHDETOIMINNAN KEHITYS - HISTO-
RIALLISEEN TARKASTELUUN POHJAAVA HAHMOTELMA"

Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tiede-
kuntaneuvostolle

Lausuntonani FK Jyrki Pietilän tiedotusopin
alaan kuuluvasta lisensiaattitutkielmasta
Suomalaisen suhdetoiminnan kehitys - Histo-
rialliseen tarkasteluun pohjaava hahmotelma
esitän kunnioittavasti seuraavan:

Tämä, noin 250 sivua ja runsaasti liittei-
tä käsittävä työ jakautuu kahdeksaan lukuun.
Ensimmäisen luvun otsikko "Suhdetoiminnan tä-
hänastinen tutkimus Suomessa" ei aivan tarkas-
ti vastaa sisältöä, sillä luku ei rajoitu suh-
detoiminnan tutkimukseen. Siinä esitellään
lyhyesti kaikkea, mitä suhdetoiminnasta on
Suomessa kirjoitettu, lähtien Tapio Pihan
1936 Mainostajassa ilmestyneestä artikkelista.
Pietilä pitää sitä ensimmäisenä suhdetoiminnan
esittelynä maassamme, ja kirjoitus on hänen
työnsä liitteenä.

Toisessa luvussa esitellään tutkimuksen
tarkoitusta ja menetelmiä. Se olisi kannatta-
nut kirjoittaa tiiviimmin. Nyt siinä on tur-
hia pinnallisia viittauksia vaikeisiin filo-
sofisi-metodologisiin ongelmiin, jotka eivät
juuri kosketa Pietilän omaa työtä.

Kolmannessa luvussa päästään asiaan: suhde-
toiminnan "esimuotoihin teollisessa Suomessa".
Otsikko on siinä suhteessa hiukan oudoksuttava,
että suhdetoiminnan esimuotoja Pietilän tar-
koittamassa mielessä tuskin voi ollakaan muus-
sa kuin "teollisessa" yhteiskunnassa. Yri-
tyksen sisäisen suhdetoiminnan esimuotona Pie-
tilä pitää työnantajan sosiaalitoimintaa, eriy-
teisesti "henkistä" sosiaalitoimintaa; ulkoi-
sen suhdetoiminnan esimuotoina näyttely- ja

messutoimintaa sekä reklaamia ja propagandaa.
Luku on hyödyllinen ja osoittaa mielenkiintoi-
sia yhteyksiä (esim. puulaakurheilu ja suhde-
toiminta), vaikka tekijä mielestäni nostaakin
turhan isoa kiistaa siitä, milloin suhdetoimin-
ta alkaa "nykyaikaisessa mielessä" ja mitkä
ovat vasta sen "esimuotoja".

Luvussa neljä siirrytään "varsinaiseen" suh-
detoimintaan: tarkastelun kohteena on "suoma-
laisen suhdetoiminnan kehitys". Se jaetaan
"omaksumisen ja juurruttamisen vaiheeseen (noin
1945-58), "täysi-ikäisyyden vaiheeseen" (noin
1958-65) sekä "epäilyksien ja uudelleenarvioin-
tien vaiheeseen" (1960-luvun jälkipuoliskolta
tähän päivään). Tekijä on löytänyt eräitä mie-
lenkiintoisia ristiriitoja suhdetoiminnaksi
nimitetyn kokonaisuuden sisällä, samoin kuin
suhdetoiminnan yhteyksiä eräisiin yhteiskunnal-
lisiin kehityskulkuihin. Luvun jäsentely ei
kuitenkaan ole aivan onnistunut. Esimerkiksi
"täysi-ikäisyyden vaihetta" esittelevää 28 si-
vun jaksoa seuraa 13 sivun "tiivistelmä ja joh-
topäätöksiä" tästä samasta jaksosta. "Epäilyk-
sien ja uudelleenarviointien vaihe" kuitataan
parilla sivulla ja siihen luvataan palata lu-
vussa 7. Tekijän ajatusta on joskus työläs seu-
rata. Tieteelliset ongelmanasettelut tahtovat
jäää poliittis-ideologisen tarkastelun peit-
toon, minkä vuoksi väitteiden ja päätelmien pe-
rustelutkin jäävät toisinaan kyseenalaisiksi.

Luvun viisi aiheena on suomalainen suhde-
toiminta ja talouselämä. Tekijä keskustelee ai-
heesta kevyehkösti käyttellen marxilaisia käsit-
teitä ja ajatuskulkuja, mutta rakentamatta ana-
lyysiyään kuitenkaan tarkasti ja tiukasti marxi-
laisen käsitteistön ja tradition varaan. Tus-
kinpa esimerkiksi sidosryhmäajattelu, jota kir-
joittaja sivulla 198 soveltaa, olisi tuollai-
seen tarkkaan esittelyyn yhdistettävissä. Lu-
vun pohjana on kuitenkin mielenkiintoista ma-
teriaalia, etenkin tiheissä ja pitkissä ala-
viitteissä. Mutta yhdentyyppinen tärkeä ai-
neisto nähdäkseni puuttuu: tieto siitä, mitä

suhdetoiminta sisällöltään oli, millaisia kampanjoita, missä tilanteissa ja millaisin tuloksien PR-miehet ja -naiset todella järjestivät. Tarkoitin sellaisia esimerkkejä, joita jo Tapio Piha vuoden 1936 esittelyssään antaa. Tuollaisen aineiston nojalla olisi voinut edes jotenkin todentaa niitä tekijän päätelmiä, jotka nyt jäävät arvauksiksi tai väitteiksi. En esimerkiksi pystynyt tämän luvun nojalla ymmärtämään, mihin todisteisiin tekijä perustaa alleviivatut väitteensä, ettei mitään markkinointia edistämään tai yrityskuvaa kehittämään tarkoitettuja toimia voi lukea suhdetoiminnan piiriin, sen yhdeksi "momentiksi". Eikö sittenkään, jos PR-kampanjoita tutkittaessa havaittaisiin niitä järjestetyn myös yrityskuvan kiillottamiseksi tai markkinoinnin edistämiseksi pitkällä tähtäyksellä?

Luvussa 6, "Suhdetoiminta, viestintä, vaikuttaminen", käsitellään suhdetoimintaideologiaa ja sen ihmiskuvaa sekä suhdetoimintaan liittyviä käsityksiä viestinnästä. Luvun alkuosa oli minulle hiukan pettymys. Pietilä viittaa 16 vuotta sitten Sosiologian petiittiosastossa julkaistuu pikku kirjoitukseeni, jossa suhdetoiminta-ajattelu todetaan valtaosin sen tyyppiseksi, jota Ralf Dahrendorf nimitti "integraatioteoriaksi". Pietilän esitys jää paljolti tämän saman väitteen toistamiseksi ja laajentamiseksi liittämällä mukaan noihin aikoihin ajankohtainen keskustelu "ideologioiden kuolemista". Kuitenkin jako integraatio- ja pakkoteorioihin on pulmallinen, ja oman aikansa tuote sekin. Olettaisi, että nykypäivän tutkijalla olisi teoreettisia välineitä, joilla analysoida sekä suhdetoimintaa että sen tuona-aikaista luonnehdintaa ("integraatioteoria") samanaikaisesti, tarvitsematta tyytyä tuon ongelmallisen luonnehdinnan pelkkään toistamiseen.

Luvussa 7 ("Onko suhdetoiminnan aika ohi?") luvattiin käsitellä suhdetoiminnan "epäilyksien ja uudelleenarviointien vaihetta". Käsitteily jää tässäkin vähäiseen tosiasia-aineistoon nojaavaksi hahmotelmaksi. Toisaalta, minulle vasta tämä luku paljasti, mistä työssä oikeastaan on kysymys. Kun Pietilä puhuu "suhdetoiminnasta", hän useimmiten tarkoittaa suhdetoimintaa institutionalisoituneena, yrityksen tms. verraten itsenäisenä, selväpiirteisenä ja yleisesti hyväksyttynä osana, joka on organisoitu lähinnä sen mallin mukaan, jonka STK:n suhdetoiminta-asiamiehenä vuosina 1957-61 toiminut Jyrki Valtanen kirjoituksissaan ja kirjoissaan hahmotteli. Tähän suhdetoimintaan ei ehkä todellakaan kuulunut markkinoinnin edistäminen tai yrityskuvan kiillottaminen (ainakaan niin että olisi puhuttu "yrityskuvasta"). Tämän suhdetoiminnan "täysi-ikäisyyden vaihe" ilmeisesti todella osuu Valtasen aktiiviseen toimintakautteen sekä joutuu "epäilyksien ja uudelleenarviointien" kohteeksi kun toiminta ei institutionalisoidukaan odotetulla tavalla (vaan esim. tiedotusmiehet haluavat vetää omaa linjaansa).

Mutta "suhdetoimintaa" on toki suhteiden hoitaminen monella muullakin tavoin kuin eksplisiittisesti suhdetoiminnaksi nimetyin keinoin. Tämän puolen Pietilä usein työntää tutkielmansa ulkopuolella turhan tylästi. Esimerkiksi siitä soveltuu lahjonnan yksioikoinen erottaminen suhdetoiminnasta (s. 229). Onhan oikeudenkäynneissä, joihin Pietiläkin viittaa, tyyppillistä, että toimet, joita syyttäjä pitää lahjontana, ovat puolustuksen mielestä normaalia ja tarpeellista suhteiden hoitamista: suhdetoiminta laajassa mielessä, joskaan ei ehkä sen nimellä. Vaikka tutkimus haluttaisiinkin keskittää kuvaukseksi siitä, miksei suhdetoiminnasta Suomessa kehittynyt sentyyppinen erillinen instituutio kuin 50-luvun lopussa ja 60-luvun alussa kaavailtiin (ja mikä siitä on kehittynyt joissain muissa maissa), kaipaisi se taustakseen myös tuon laajemman suhdetoimintakäsitteen ja sen piiriin kuuluvan aiheiston erittelyä.

Lyhyt kahdeksas luku, "Lopputarkastelu", sisältää joukon hajakommentteja, joiden soveliaampi paikka ehkä olisi varsinaisessa tekstissä.

Erikseen kannattaa mainita tutkimuksen 12 liitettä, jotka hyvin konkretisoivat työn perusteemoja.

Pietilän työ on laaja selvitys kiintoisasta

kohteesta, jota ei liene paljon tutkittu. Tieteellisenä tutkimuksena se ei yllä erityisen syvälle, mutta tekijä on käynyt läpi laajan lähdeaineiston ja tuo tutkimuskohteestaan esiin runsaasti havaintoja. Vaikka olenkin tehnyt joka lukuun kriittisiä huomautuksia, olen myös voinut todeta työn keskeisimmät osat mielenkiintoisiksi ja hyödyllisiksi. Hahmotelma erityisen suhdetoimintainstituution kehitystaustasta, rakentamisyriytyksestä ja epäonnistumisesta ainakin tällä erää, lienee oikea, eikä suinkaan vailla mielenkiintoa. Katson, että Pietilän työ ylittää täyttämään ne vaatimukset, jotka yhteiskuntatieteellinen tiedekunta lisensiaattitutkimukselle asettaa, ja ehdotan, että se hyväksyttäisiin mainitunlaisena opinnäytteenä.

PERTTI HEMANUS

LAUSUNTO JYRKI PIETILÄN LISENSIAATTITYÖSTÄ
"SUOMALAISEN SUHDETOIMINNAN KEHITYS - HISTORIALLISEEN TARKASTELUUN POHJAAVA HAHMOTELMA"

Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tiedekunta-neuvostolle

Määrättyinä tarkastamaan FK Jyrki Pietilän lisensiaattitutkimus Suomalaisen suhdetoiminnan kehitys, historialliseen tarkasteluun pohjaava hahmotelma (248 s. + 32 s. lähteitä + 12 liitettä) esitän siitä kunnioittavasti käsityksenäni seuraavaa.

1. Työn esittely ja yleinen luonne

Pietilä pyrkii - hänen omia sanojaan käyttäkseni - "hahmottelemaan historiallisen tarkastelun pohjalta kokonaisvaltaisen kuvan suomalaisesta suhdetoiminnasta" (tiivistelmä, s. 1). Painopiste on 1950-luvun jälkipuoliskossa eli ajanjaksossa, jona yhdysvaltalaisesta PR:stä malleja ammentanut suomalainen suhdetoiminta näyttää maassamme voimakkaammin kukoistaneen.

minta näyttää maassamme voimakkaammin kukoistaneen.

Työnsä taustaluvuissa tekijä tarkastelee suhdetoiminnan tähänastista tutkimusta Suomessa sekä pohtii puheena olevan tutkielmansa tarkoitusta ja sen menetelmiä - mennen jopa vaikeisiin yhteiskuntatieteen ja historiatieteen suhdetta koskeviin metodologisiin kysymyksiin. Varsinainen empiirinen tarkastelu - johon toki vaihtelevassa määrin sisältyy myös teoreettisia näkökohtia - jakaantuu lukuihin seuraavasti: 3. Suhdetoiminnan esimuodot teollisessa Suomessa, 4. Suomalaisen suhdetoiminnan kehitys sekä 5. Suomalainen suhdetoiminta ja talouselämä. Tutkielmansa lopulla Pietilä pohtii käsitteitä suhdetoiminta, viestintä ja vaikuttaminen sekä kysymystä, onko suhdetoiminnan aika ohi. Työ päättyy lopputarkasteluun.

Myönteisintä mitä Pietilän tutkielmasta minusta voitaisiin sanoa on, että se on heuristinen ja paikoin innostava pioneerityö: se avaa jännittäviä näköaloja aiemmin Suomessa lähes tutkimattomaan ongelmakimppuun ja siinä on helppo osoittaa ideoita joiden varaan tekijä voi ryhtyä suunnittelemaan väitöskirjatyötään. Toisaalta taas kielteisintä mitä samasta työstä voitaisiin sanoa on, että se on luonnosmainen - alaotsikon sana "hahmotelma" ehkä viittaa samaan -, ts. siinä ei vielä kovin järjestelmällisesti ole kyetty lähestymään tutkittavaa ilmiötä, saati että olisi kyetty tunkeutumaan sen olemukseen saakka ja saamaan se hallintaan, vaan siinä on jouduttu tyytymään eräänlaiseen tieteelliseen hakuamuntaan, aineiston pohjalta mieleen tulevien ideoiden, tulkintojen ja selitysten kirjaamiseen.

Kumpikaan näistä ääriarvioista ei tee oikeutta Pietilän työlle: edellinen merkitsisi kritiikittömyyttä ja jälkimmäinen työn kiintoisuuden ja ansioiden sivuuttamista. Oma kantani joka tapauksessa sijoittuu jossakin määrin lähemmäksi jälkimmäistä kuin edellistä suhtautumistapaa. En pidä parhaana ratkaisuna sitä, että tekijä eri syistä on halunnut jättää tarkastettavaksi tutkielmansa ilman sitä kypsyttely- ja viimeistelyvaihetta joka olisi saattanut olennaisesti kohottaa sen tasoa. Toi-